

УДК 378+023(73)

Людмила Філіпова,
доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету соціальних комунікацій
Харківської державної академії культури

Магістерські освітні програми бібліотечно-інформаційного профілю в університетах США: досвід організації та змісту навчання

Розглянуто та проаналізовано досвід організації, акредитації та змісту навчання за магістерськими освітніми програмами бібліотечно-інформаційного профілю в університетах США. Наведено приклади варіативності спеціалізацій за цим профілем в американських університетах.

Ключові слова: магістерські освітні програми, бібліотечно-інформаційний профіль навчання, університети США, Американська бібліотечна асоціація (ALA).

Магістерські освітні програми в американських та європейських університетах мають багато спільних рис: тривалість навчання — один-два роки; спрямованість процесу характеризується науковим та практичним складниками одночасно; результативність визначається сучасними вимогами ринку праці; форми навчання обумовлені гнучкістю, мультидисциплінарним та проблемно-орієнтованим підходом, які забезпечують різнопланову підготовку студентів. Характерними рисами освітнього процесу в магістратурі є високий рівень науково-дослідної інфраструктури університетів, що супроводжується сучасною комп'ютерно-технологічною базою з мультимедійними засобами; опанування в період навчання однією або двома іноземними мовами, що дозволяє студентам розвивати мобільність у міжнародному освітньому середовищі (обміни між університетами, отримання грантової підтримки для навчання в зарубіжному ВНЗ тощо).

Такі загальні характеристики притаманні будь-яким за фахом магістерським програмам. Особливості навчання, які обумовлені профілем обраної спеціальності, розглянемо на прикладі окремих магістерських програм, зокрема бібліотечно-інформаційного профілю, що й становить мету пропонованої публікації.

Освіта в американських університетах є тріступеневою. Перший ступінь — бакалаврат (Bachelor), який студент зможе отримати після чотирьох років навчання в коледжі або університеті. Другий ступінь — магістратура (Master's Program), що триває зазвичай два роки (хоча як виняток є й однорічні), для його завершення студенти обов'язково пишуть та захищають дисертацію (Thesis) або інший вид підсумкової роботи, наприклад портфоліо (Portfolio) — короткий опис, чому було обрано магістерську програму в певній галузі науки, приклади опублікованих з досліджуваних тем робіт, резюме, тобто інформація, яка має зацікавити майбутнього роботодавця. Магістерська дисертація в американських університетах є видом навчально-дослідницької роботи і її можна порівняти з дипломною. Ці два ступені належать до системи вищої освіти в університеті. Третій ступінь (Post Masters Program) — після-

дипломна освіта, яка передбачає навчання або в аспірантурі з отриманням ступеня та диплома доктора наук (Ph.D.) або за програмою підвищення кваліфікації з отриманням сертифікату [7].

Бібліотечно-інформаційна профілізація (Library and Information Studies або скорочено — LIS) освіти в США має власну історію та традиції, що знаходить відображення в профільних програмах, особливо магістерських, оскільки роботодавці визнають саме їх, тоді як бакалаврські відносять до рівня навчання у коледжі. Загалом, поняття LIS широке, воно пов'язане з фіксованою інформацією і знаннями, послугами й технологіями, які використовують для управління даними. Такі дослідження охоплюють процеси створення інформації і знань, комунікації, виявлення, відбору, придбання, організації, опису, зберігання, пошуку, аналізу, опрацювання, оцінювання, узагальнення, поширення та управління [5].

Однією з важливих особливостей організації та управління освітніми процесами є участь професійної асоціації, що визнана на державному рівні. Для спеціальності LIS це Американська бібліотечна асоціація (ALA), у структурі якої — комітет з акредитації (COA), що відповідає за виконання навчальних програм, розробляє та формулює освітні стандарти для спеціальності, здійснює їхнє професійне оцінювання та контроль (акредитацію), надає дозвіл на продовження або припинення освітнього процесу тощо. ALA публікує списки всіх акредитованих програм не тільки станом на теперішній час (наприклад, 2016 р.), а й визначає терміни акредитації, і якщо вони переривалися — це мають знати роботодавці та професійні організації для ідентифікації профілю підготовки випускника. Такі списки існують від 1925 р., завдяки чому можна простежити історію такої спеціальності в окремому ВНЗ і знайти сучасні освітні програми [1]. На 2016 р. асоціацією акредитовано 63 освітні програми в 58 інститутах США, Канади та Пуерто-Ріко [2]. Ці показники свідчать про зростання кількості акредитованих програм LIS порівняно із 2004 р.: відповідно, 58 освітніх програм у 56 вишах США, Канади та Пуерто-Ріко [8].

Незважаючи на те, що акредитація в США є добровільною системою оцінювання вищих навчальних закладів і

програм, університети воліють акредитувати майже усі свої програми задля успішного працевлаштування випускників. Роботодавці вважають за краще наймати фахівців, які закінчили акредитовані програми і відмовляються від неакредитованих кандидатів, які закінчили курси. Загалом, акредитація є колегіальним процесом, заснованим на самооцінці та експертному оцінюванні задля поліпшення якості навчання і підзвітності суспільству. Акредитація гарантує, що вищі навчальні заклади та їхні підрозділи, школи або програми відповідають професійним стандартам якості й цілісності. Акредитацію розуміють одночасно і як процес, і як стан. Процес має на меті оцінювання якості освіти та подальше підвищення освітнього рівня за допомогою розробки і перевірки стандартів; стан — підтвердження для громадськості того, що університет або його програми прийняті та виконують зобов'язання щодо якості освіти [5].

Магістерські програми передбачають обов'язкове завершення бакалаврських в акредитованому навчальному закладі. При цьому бакалаврські освітні програми не акредитується, як і програми навчання молодших спеціалістів.

В американських університетах підготовку магістрів бібліотечно-інформаційного профілю з різними назвами магістерських програм визнано на державному рівні. Водночас існують загальні положення щодо освітньої програми магістра (MSLIS), згідно з якою навчають професіоналів для управління бібліотеками та інформаційними службами. У різних університетах програма може мати різні спеціалізації, наприклад: шкільні бібліотеки, наукові бібліотеки, публічні бібліотеки, архіви та діловодство.

Навчання студентів за такою програмою базується на стандартних положеннях для акредитації MSLIS, розроблених спеціалістами Американської бібліотечної асоціації. Відповідно до них студент після завершення навчання має оволодіти такими навичками:

- керувати фіксованою інформацією і знаннями;
- зважати на соціальні, політичні, етичні, культурні, економічні та правові аспекти створення, доступності, та використання інформації;
- демонструвати знання, необхідні для підтримки повного циклу функціонування інформації та знань у суспільстві;
- забезпечувати інформацією та методичними послугами користувачів;
- вивчати та оцінювати інформаційні потреби для визначення ефективних шляхів обслуговування аудиторії;
- розробляти та впроваджувати інформаційні та методичні послуги, адресовані специфічним користувачам;
- демонструвати ліdersькі якості в наданні інформації та методичних послуг;
- застосовувати у практичній роботі наукові дослідження для просування LIS-професії;
- застосовувати інформаційні технології для підвищення якості послуг;
- оцінювати ситуацію для визначення найоптимальнішого технічного рішення;
- ефективно використовувати інформаційні технології (IT) для вдосконалення роботи;
- вивчати ефективність впровадження IT у різноманітні процеси професійної діяльності;
- забезпечувати спеціалізовані послуги LIS;
- демонструвати знання і навички, необхідні для виконання професійних завдань за певною спеціалізацією [5].

Слід додати, що усі американські університети надають можливість студентам обирати або традиційне навчання (денну форму), або дистанційне, при цьому його зміст залишається незмінним, а форму можна обирати на університетських веб-сайтах.

До навчальних планів входять як обов'язкові, так і факультативні дисципліни. За два роки за магістерською програмою студент опанує як мінімум 18 спеціальних курсів і може отримати два дипломи (бакалавра і магістра) і дві спеціальності, два поєднані ступені, наприклад бібліотекар-історик, бібліотекар-музикознавець, бібліотекар-біолог тощо [6; 7].

На прикладі Державного університету Чикаго можна прослідкувати змістову складову магістерських програм [3]. Підготовка магістрів LIS здійснюється через університетський підрозділ — педагогічний коледж, який пропонує вступникам такі програми:

— магістерську програму LIS зі спеціалізаціями: шкільні бібліотеки, академічні бібліотеки, публічні бібліотеки і архіви — завершується присвоєнням освітнього ступеню магістра (M. S. LIS);

— освітню програму із підготовки шкільних інформаційних фахівців для сертифікованих учителів — без присвоєння ступеню;

— постбакалаврську програму з архівної роботи та діловодства з отриманням сертифікату.

Магістерська програма призначена для підготовки фахівців з розробки й управління бібліотечними та інформаційними послугами в різних підрозділах, також у ній відображено місцеві потреби у цих спеціалістах. Пропонується певний спектр навчальних дисциплін.

Обов'язкові (фундаментальні) курси (15 кредитів) охоплюють такі предмети: Основи інформаційної спеціальності, Організація інформації, Вступ до довідкового обслуговування, Інформаційні технології для бібліотек та інформаційних служб, Дослідницькі методи в бібліотечних та інформаційних науках. Вибіркові (факультативні) курси.

Студенти мають обрати одну з чотирьох запропонованих спеціалізацій та опанувати відповідні навчальні курси.

Спеціалізація: Наукові бібліотеки, курси: Наукові бібліотеки, Управління та організація в бібліотеках, Проектування баз даних для збереження та пошуку інформації, Практикум зі спеціалізації, два факультативи, які допомагає обрати викладач-куратор.

Спеціалізація: Публічні бібліотеки, курси: Публічні бібліотеки, Управління та організація в бібліотеках, Проектування баз даних для збереження та пошуку інформації, Практикум зі спеціалізації, два факультативи, які допомагає обрати викладач-куратор.

Спеціалізація: Архіви та діловодні служби, курси: Управління архівами та діловодством, Практикум зі спеціалізації, чотири факультативи, які допомагає обрати викладач-куратор (два із них можна обирати з інших спеціалізацій).

Спеціалізація: Шкільні бібліотеки, курси: Література та послуги для дітей, Література та послуги для юнацтва, Каталогізація та класифікація, Управління медіа-центрами, Навчання в медіа-центрах, Експериментальна робота в медіа-центрі шкільної бібліотеки.

Для всіх спеціалізацій: Підсумковий іспит, Педагогічна практика (проведення студентами лекцій та семінарів), Захист магістерської роботи (3 кредити) [3].

Важливим моментом системи навчання за спеціальністю MSLIS в американських університетах є активність попиту з боку роботодавців. На відповідних веб-сайтах вони уміщують об'яви з вимогами, що відповідають переліку назв посад, передбачених магістерськими програмами [4]. Порівняємо варіативність спеціалізацій магістерських програм і сфер професійної діяльності, на які університети орієнтують випускників профілю LIS (табл.).

Варіативність спеціалізацій магістерських програм і сфер професійної діяльності

Назва університету (США, Канада)	Акредитована ALA магістерська програма за спеціалізацією LIS	Сфери діяльності
ALABAMA UNIVERSITY http://www.slis.ua.edu	Магістр з бібліотекознавства та інформатики	Бібліотекознавство (академічні, наукові, музичні, публічні, шкільні, дитячі, юнацькі бібліотеки), електронні бібліотеки, медичні бібліотеки та інформаційні служби, юридичні бібліотеки та інформаційні служби, архівні установи, книжкова справа, дизайн та аналіз інформаційних систем, управління знаннями, менеджмент та адміністрування, організація інформації, управління документообігом та діловодством, референтські послуги. Додаткові: медіаколекції шкільних бібліотек, а також інші шляхи кар'єрного зростання
CATHOLIC UNIVERSITY OF AMERICA http://lis.cua.edu	Магістр з бібліотекознавства	Управління інформацією культурної спадщини, електронні бібліотеки, шкільні бібліотеки, медичні бібліотеки та інформаційні служби, юридичні бібліотеки та інформаційні служби, організація інформації, референтські послуги. Додаткові: архітектура інформаційних мереж, універсальний фахівець
OTTAWA UNIVERSITY http://www.sis.uottawa.ca/	Магістр з інформаційних наук	Бібліотекознавство (академічні бібліотеки), управління знаннями, менеджмент та адміністрування, організація інформації, управління документообігом та діловодством. Додаткові: інформаційна політика
INDIANA UNIVERSITY http://www.ils.indiana.edu/admissions/ala-programs.html	1) Магістр з бібліотекознавства 2) Магістр з інформаційних наук	Бібліотекознавство (академічні, наукові, публічні, музичні, шкільні, дитячі бібліотеки), спеціальне/корпоративне бібліотекознавство (колекції), електронні бібліотеки, медичні бібліотеки та інформаційні служби, юридичні бібліотеки та інформаційні служби, організація інформації, управління документообігом та діловодством, референтські послуги. Додаткові: Африканське бібліотекознавство, фахівець з хімічної інформації, управління бібліотечними технологіями, архітектура інформаційних мереж, рідкісні книги та рукописи
IOWA UNIVERSITY http://slis.grad.uiowa.edu/	Магістр з гуманітарних наук у галузі бібліотекознавства та інформаційних наук	Книжкова справа, шкільне бібліотекознавство
ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN UNIVERSITY http://www.lis.illinois.edu/	Магістр з наук	Бібліотекознавство (академічні, наукові, музичні, публічні, шкільні, дитячі бібліотеки), спеціальне/корпоративне бібліотекознавство (колекції), електронні бібліотеки, медичні бібліотеки та інформаційні служби, юридичні бібліотеки та інформаційні служби, управління інформацією культурної спадщини, книжкова справа, архівні дослідження, дизайн та аналіз інформаційних систем, менеджмент та адміністрування, організація інформації, референтські послуги. Додаткові: управління даними, аналітика соціотехнічних даних, суспільна інформатика

Більшість університетів пропонують комплексні магістерські програми — з бібліотекознавства та інформаційних наук (MLIS), хоча є й відокремлені — лише з бібліотекознавства (MLS) або інформаційних наук (MIS). Є широкі, майже універсальні — магістр з наук (MS) або професійно звужені — магістр з гуманітарних наук у галузі бібліотекознавства та/або інформаційних наук (MALIS). Варіативність спеціалізацій у межах освітніх ступенів такого рівня реалізується в американських університетах вже багато десятиріч і, спираючись на досвід практичного застосування, виправдовує себе. На нашу думку, варто вивчити та проаналізувати гнучкий підхід до освітніх можливостей окремих університетів, до плану підготовки та місць працевлаштування магістрів бібліотечно-інформаційного профілю й адаптувати до українського навчального процесу.

Сучасні реформаторські тенденції у системі вищої освіти України об'єктивно спонукають до вивчення зарубіжного досвіду, аби з'ясувати особливості національної освіти в контексті розвитку європейської системи навчання. Ухвалення Закону України "Про вищу освіту" (2014) потребувало розробки та впровадження переліку нових галузей знань і спеціальностей (2015), за якими надалі здійснюватиметься підготовка здобувачів вищої освіти України відповідно до тенденцій розвитку європейського та світового освітнього співтовариства.

Оптимізація та укрупнення окремих спеціальностей з цього переліку спричинили неоднозначну реакцію з боку освітян-науковців та викладачів-фахівців. Саме тому й було проаналізовано досвід американських університетів, порівняно вітчизняні та зарубіжні спеціальності, освітні ступені тощо, зокрема у межах вузьких спеціальностей інформаційного спрямування (інформаційно-документних, інформаційно-бібліотечних) на рівні освітньо-наукового ступеню "магістр".

Запропонована минулого року в Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, нова комплексна спеціальність 029. Інформаційна, бібліотечна та архівна справа передбачає синтез двох спеціальностей: "Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія" та "Документознавство та інформаційна діяльність". Для першої спеціальності такі зміни певним чином розширюватимуть галузевий спектр бібліотечної професії. Щодо другої спеціальності, яка виокремилася з бібліотечної й існувала самостійно понад 20 років у широкому інформаційно-професійному діапазоні, поступово набуваючи впливу з боку технічних ВНЗ, то її сферу сучасні новації можуть звужувати. Це зумовлено комплексною назвою, яка поєднує складники "інформаційна", "бібліотечна" й "архівна". Визначення "справа" є прийнятним винятково для освітнього рівня "молодший спеціаліст" (або

бакалавр), і аж ніяк — для магістрів. Університети з другою спеціальністю стикаються з певними проблемами у виборі подальших шляхів розвитку та спеціалізацій.

Висвітлений у статті досвід американських ВНЗ має надати вітчизняним спеціалістам можливість активніше розвивати та впроваджувати варіативні спеціалізації в межах однієї спеціальності, якщо потребу в них буде об'єктивно доведено та підтримано з боку освітян і роботодавців.

Список використаної літератури

1. *Accredited Library and Information Studies Master's Programs from 1925 through Present.* — Mode of access: <http://www.ala.org/accreditedprograms/directory/historicallist>. — Title from the screen.
2. *Alphabetical List of Institutions with ALA-Accredited Programs (American Library Association).* — Mode of access: <http://www.ala.org/accreditedprograms/directory/alphalist>. — Title from the screen.
3. *Chicago State University Master of Science in Library and Information Science.* — Mode of access: <http://www.csu.edu/collegeofeducation/infomedistudies/mslib>. — Title from the screen.
4. *Directory of Institutions Offering ALA-Accredited Master's Programs in Library and Information Studies, Jan 3, 2016.* — Mode of access: <http://www.ala.org/accreditation>. — Title from the screen.
5. *Standards for Accreditation of Master's Programs in Library and Information Studies.* Adopted by approval of the Council of the American Library Association, February 2, 2015. Committee on Accreditation of the American Library Association. — Mode of access: <http://www.ala.org/accreditedprograms/standards>. — Title from the screen.
6. *US Library and Information schools: training and accreditation issues / Filipova L.Ya., Oliinyk O. V. // Вісник ХДАК : зб. наук. пр. Вип. 46 / ХДАК. — Харків: ХДАК, 2015 — С. 44—52.*
7. *Гусева Э. П. Библиотечно-информационное образование в американских университетах / Э. П. Гусева. — Режим доступа: <http://libedu.narod.ru/lis-au.htm>. — Загл. с экрана.*
8. *Філіпова Л. Я. Дистанційне навчання фахівців в галузі бібліотекознавства та інформатики в США та питання його акредитації / Л. Я. Філіпова, О. В. Олійник // Вісник Книжкової палати. — 2005. — № 3. — С. 30—32.*

Рассмотрен и проанализирован опыт организации, аккредитации и содержания обучения по магистерским образовательным программам библиотечно-информационного профиля в университетах США. Приведены примеры вариативности специализаций этого профиля в различных американских университетах.

This paper presents review of educational experience of Library and Information Studies Master's Programs in the USA universities. A particular attention is paid to variability of specializations of this profile speciality in different universities.

Надійшла до редакції 16 лютого 2016 року